

prof. PhDr. Ivo Čermák, CSc.

Pracuje v Psychologickém ústavu Akademie věd ČR, v. v. i., a přednáší na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Je autorem řady knih, například *Lidská agrese a její souvislosti* (1999) či *Povolání: herec* (2000, spolu s Jitkou Lindénovou). S Idou Kodrlovou napsal monografii o vztahu mezi kreativitou, psychickými poruchami a suicidiem (*Sebevražedná triáda: Virginia Woolfová, Sylvia Plathová, Sarah Kaneová*, 2009). Zabývá se narativní perspektivou v psychologii, kvalitativní metodologií, psychologií umění a projektivními metodami.

Psychologie příběhu

Příběh má zásadní význam pro přežití jedince v kultuře. V této souvislosti budou pojednány některé psychologické charakteristiky a funkce příběhu. Z tenze mezi historickou a narativní pravdou, paradigmatickým a narativním modelem vědění, dominantními a marginalizovanými příběhy vzniká vnitřní prostor, v němž si jedinec vytváří příběh svého vlastního života. Autobiografická a narativní paměť jsou předpokladem k utvoření narativního Já. Způsob vyprávění příběhu o vlastním životě reprezentuje žánrový rámec, v němž jedinec realizuje svoji narativní identitu a udržuje kontinuitu a koherenci svého života. Účastníci přednášky budou moci identifikovat základní kontury vlastního životního příběhu.

PhDr. Allan Gintel, CSc.

Psycholog, nakladatel, manažer, iniciátor mnoha experimentálních pedagogických projektů. Absolvent Filozofické fakulty UK, obor psychologie a IMD (international Institute for Management Development) v Lausanne.

Zastával nejrůznější manažerské pozice, působil několik let v rámci misí UNICEF, je zakladatelem několika podnikatelských, neziskových a profesních organizací.

Pedagogika útisku

„Výchova ve volném čase a k volnému času má ve vztahu k jiným typům výchovy specifický charakter. Ten spočívá především v míře použitého přinucení... Jinak řečeno, jde o vzájemný vztah dvou protikladných stránek – na jedné straně přinucení, na druhé straně svobodného jednání.“

Ta jedna věta, která zazněla na semináři ve Žďáru nad Sázavou (1977), se velmi opatrně pokouší definovat to, co se dělo na Gymnasionech a co můžeme volně pojmenovat jako **pedagogiku útisku**. Ta je v poslední době napadána a znehodnocována vyznavači **permisivní výchovy** (vše je dovoleno, žádný nátlak...), jejímž důsledkem je poměrně vysoká prevalence věčně nezralých individuí, která vyžadují pozornost a nejsou schopna převzít odpovědnost za sebe a za své činy. Ale výchova má být láskyplná a pevná. Měla by pomáhat formovat osobnost tak, aby se dokázala vypořádat se situacemi a úzkostmi. Osobnost, která bude iniciativní a vědoma si vlastní ceny. Měla by vytvářet situace se zvýšenými nároky na adaptaci, podporovat „nezdolnost“ a otevřenost vůči zkušenosti. Lidské organismy jsou sebedobíjející a sebeopravující systémy, nicméně pouze do doby, kdy začíná narůstat křehkost a zranitelnost, kterou biologové nazývají **senescencí**. To je špatná zpráva o tom, že šance se mění, a na to období je třeba se připravovat celý život.

Ing. Jiří Gregor, CSc.

Vystudoval VŠE. Před revolucí šestnáct let učitel na katedře ASŘ. Autor desítek učebních textů, spoluautor několika knih.

Od roku 1990 spoluzakládal softwarové firmy a pracoval v několika vedoucích funkcích, mj. v PragoData, a. s., a v české pobočce americké společnosti Progress Software Corporation. Dále pracoval rovněž jako nezávislý konzultant, v projektu accelerator.cz spolupracoval s Fondem rizikového kapitálu mj. na projektu Economy.cz. Působil v přípravných výborech několika konferencí.

Dnes akcionář, člen představenstva Plastika, a. s., (automotive) a akcionář a předseda představenstva Galeos, a. s. (IT). Publikuje v odborných časopisech.

Specializace: Řízení firmy, prodej softwarových systémů, budování prodejní a partnerské sítě, nástroje pro projektování softwarových systémů, metodologie a řízení projektů.

Ženatý, dvě děti.

Mimo profesionální dráhu se věnoval práci s dětmi a mládeží, cvičitel lyžování a horolezectví aj. V mládí se věnoval extrémnímu lyžování, dnes spíše vysokohorské lyžařské turistice.

V občanském sdružení Prázdninová škola vedl 5 kurzů, další spoluvytvářel jako instruktor, několik let v Metodickém vedení, dva roky předseda Správní rady.

Ohlédnutí po letech

Je to již přes dvě desetiletí, co jsem opustil dráhu pedagoga a věnuji se informačním systémům a podnikání. I svůj volný čas dnes věnuji spíše lesům, horám a přátelům než prázdninové pedagogice. Orientuji se spíše v ekonomické, počítačové a podnikatelské literatuře než v pedagogické a humanitně zaměřené. Navíc moc nemiluji nostalgické vzpomínání.

Dovolte pár osobních vět navíc k přiloženému životopisu. Tak jako u mnoha z Vás by se o mé rodině dal napsat román. Zdecimována druhou světovou válkou, padesátými lety. Našli byste v ní levicové i pravicové názory. Anglického letce i člověka, který pod hrozbou procesu podepsal spolupráci s STB. Oba krátce přišli o práci a našli si jinou. Ani jeden z nich neztratil důvěru svých přátel.

Pak naděje vkládané do Pražského jara a přerušené invazí ruských tanků. I na mně se podepsalo komunistické školství, ale také sportovní oddíly a trochu, byť zdálky, skauting a práce s dětmi. I já jsem musel řešit svůj vztah ke komunistům a STB. Jak neztratit zajímavou práci ani sebeúctu. Mezitím jsem založil rodinu a našel cestu do PŠL. Ale taky mezi skialpinisty.

Pak Sametová revoluce a konečně se dalo něco dělat a něco vytvořit. Zoufale nezkušené jsme čelili nepřeborným možnostem globální samoobsluhy (díky Allane), historickým změnám i nutností obstát v globální konkurenci. Chvillemi se dařilo a chvillemi vůbec ne. Odvážím se ale tvrdit, že mě to nikdy nepřestalo a nepřestává bavit. Stejně jako přátelé a hory.

Co tedy může říci moje malé ohlédnutí váženým a moudrým hlavám, shromážděným v sále? Žádnou novou teorii ode mne nečekáte. Snad několik postřehů o zkušenostech, kterými Prázdninová škola Lipnice spolupřispěla k mému (snad) šťastnému a (snad) produktivnímu bytí.

V PŠL jsem prošel různými rolami, od předsedy Správní rady až po řadového instruktora a kuchaře (to mě bavilo). Asi není potřeba zdůrazňovat, že vliv PŠL nepřeceňuji. Byl jen jedním z mnoha.

Ať už se na tom PŠL podílela hodně nebo málo, chci zmínit pár věcí, které v PŠL nepochybně byly a fungovaly. Které se dají snadno přenést ze zážitkového kempu do každodenního života. A na které se často zapomíná.

Heslovitě:

Vidět věci v souvislostech a cíle v kontextu. Nebo chcete-li, nahlíženo kyberneticky, část je vždy součástí celku a celek je tvořen částmi. K tomu přidejte vědomí společného cíle. Zvláště důležité ve společenských systémech.

Týmové dovednosti. Role v týmu, správné složení týmu. Dostat do rovnováhy generování nových idejí a dotahování do realizace. Vidět cíl, ale nezapomínat na maličkosti. Důležité pro úspěch i pro dobrý pocit zúčastněných. Týmová komunikace dovnitř i navenek. Vedení, moderování, péče o atmosféru. Organizace. Dokumentace. Učení v týmu, knoweldgebase. .... Umět si vybrat přátele.

Úspěch se nedostaví vždy, vyhrát může jen jeden z týmů. Zkušenosti mohou získat všichni. Radost a legraci taky. Často je dobrý pocit důležitější než výhra.

Learning by doing. Tady mne hodně ovlivnil skaut. Osobní (a osobnostní) růst od řadového plavčíka až ke kormidelníku, kapitánu a admirálovi. Podobně to může fungovat v organizaci, ať už je komerční nebo nezisková.

Hra je život na nečisto. Pilotní projekt je projekt na nečisto. Někdy velké cíle vyžadují hodně změn současně. Jindy se dá projekt rozdělit na menší části a k cíli dojde spolehlivěji po dílčích krocích. Překvapilo mne později, jak mnoho zásad projektového řízení jsem poznal při řízení oddílu a nebo hry.

Projekt, který došel úspěšně k cíli, musel předtím začít. Někdo musel o startu rozhodnout navzdory neznámému, rizikům a nákladům. Rozhodnutí by mělo být i odvážné i dobré. Spousta lidí vzpomíná na kurz kvůli rozhodnutí skočit. Business case by měl být také o tom, udělat věci bezpečně a dobře.

A ještě skaut a dětské tábory. Kupodivu není propracovaný pedagogický systém v rozporu s krásnem, s emocemi libými a se spoustou legrace. Naopak se synergicky doplňují. Zvláště pokud to spojíte do dramaturgicky nenásilného celku. Tohle dotáhli lidé kolem lipnického lomu k dokonalosti.

Je mi ctí a radostí být ještě pořád jedním z Vás.

.....
Přeji našemu dnešnímu rokování hodně inspirujících myšlenek. Ale nezapomeňte se prosím při všem vážně míněném rokování občas shodit. A nebo přinejmenším zkuste nás posluchače také rozesmát. Ať kovářova kobyla nechodí bosa.

Mgr. Radek Hanuš, Ph.D.

Proděkan pro rozvoj a vnější vztahy FTK UP v Olomouci, jednatel společností Project Education, s. r. o., a Project Outdoor Slovakia, s. r. o. Zážitkovou pedagogikou se aktivně zabývá od podzimu 1991, jako instruktor a šéf instruktor PŠL. Je iniciátorem a spoluzakladatelem Hnutí GO! a Lanových center PROUD. Realizoval více než 30 autorských zážitkově pedagogických projektů (například GO!, Život je Gotickéj pes, Lipnwood, Muzikál) a pět významných dlouhodobých HR projektů (OAC, BIC, IC). Společensky se angažuje jako člen SR Nadace Pangea, předseda SR Gymnasionu, o. p. s., člen Veteran Greenu, o. s., a jako dobrovolný dárcce krve (nositel Zlaté Jánského plakety).

Hra na kytaru jako předobraz taxonomie prožitků

PhDr. Jan Holeyšovský

Psycholog, absolvoval FF UK Praha. Počátkem 80. let se v Psychologickém ústavu ČSAV věnoval výzkumu metod tvořivého myšlení. Poté garant výcvikových programů a trenér sociálně psychologických dovedností v Institutu MPČR, po r. 1990 nezávislý poradce pro rozvoj organizací. V letech 1992-94 výkonný ředitel Centra pro prevenci a řešení konfliktů, Partners for Democratic Change USA v Praze.

V současnosti pracuje jako kouč a konzultant v podnikové sféře, v oblasti vedení lidí, týmové práce a rozvoje lidských zdrojů, je jednatelem firmy Almakon, s. r. o., a členem mezinárodní asociace pro rozvoj organizací (IODA), členem rady České asociace koučů, členem rady Českého institutu pro Supervizi a předsedou rady o. s. Baobab.

Působí také jako supervizor v sociálních službách a terapeut v terapeutickém centru Cetera. Je rovněž výcvikovým terapeutem a supervizorem Institutu pro psychoterapii a poradenství zaměřené na člověka (PCA Institut Praha), jehož je zakládajícím členem a členem grémia. V 80. a 90. letech byl instruktorem Prázdninové školy a české Cesty.

Zážitek jako VÝZVA

Příspěvek se zabývá procesem dosahování cíle zážitkové pedagogiky, jímž je žádoucí změna v prožívání a chování účastníka. Zvláštní pozornost je věnována roli instruktora a jeho způsobu zacházení s nátlakem a skupinovou dynamikou, zejména v případě zážitků překračujících hranice subjektivně vnímaných možností účastníka. Upozorňuje na možná rizika dosažení nežádoucí změny (traumatizaci účastníka).

doc. PhDr. Jan Neuman, CSc.

Jan Neuman prošel během života mnoha změnami politického systému i kulturního života. Rostl v moravské vesnici mezi povinnou prací v zemědělství, čtením, dobrodružnými akcemi a pěstováním her a sportů. Po absolvování střední školy byl přijat na FTVS, kde se nadchl pro lyžování, lezení a chození po horách i organizování kurzů. Vyzkoušel si, že sportování a kurzy v přírodě by měly doprovázet i různé druhy kulturních aktivit (hry a pořady aj.). Nové obzory se před ním rozprostřely v prvním zaměstnání na Výzkumném ústavu tělovýchovném (1963-1973). Učil se nové metody měření výkonnosti, poznával statistiku i důležitost znalosti jazyků. Studoval zahraniční literaturu a potkával celou řadu zahraničních kolegů. Dodnes vzpomíná na zajímavá setkání s R. C. Nelsonem a V. M. Zaciorským, pozdějšími vědeckými hvězdami. To se změnilo po 10 letech, kdy za zvláštních okolností přešel na katedru sportů v přírodě FTVS Praha.

Putoval a organizoval kurzy a akce v přírodě na plný úvazek (dnes už více než 50 let). V souvislosti s konferencí je zajímavé zmínit se o jeho podílu na hledání nových programových celků pro kurzy (spolu s Tajovským, Cihlářem, Dvořákem, Vamberou a později také s Brtníkem a dalšími). Od roku 1974 také začal měnit program i zaměření kurzů (více her, kulturní pořady, uvědomování si výchovných souvislostí). Bylo to stále ještě pod vlivem zkušeností z konce šedesátých let a využívání aktivit, které se objevovaly v obnoveném Skautu, Woodcraftu i v Tábornických školách (kde působila řada spolužáků a starších kolegů). Jeho učitelskou činnost také ovlivňovala spolupráce s mládežnickou organizací (tedy i s PŠL) a turistickou organizací. Intenzivně studoval naši i zahraniční literaturu, objevoval stopy skautů, trampů i turistů a dobrodruhů.

Prošel řadou pobytů v zahraničí a publikoval více než deset knížek a mnoho článků v odborných a vědeckých časopisech. Stále učí na několika vysokých školách a sleduje odbornou literaturu v oblastech řazených pod takové termíny, jako je výchova v přírodě (Outdoor Education), výchova dobrodružstvím (Adventure Education), výchova prožitkem a zkušeností (Experiential Education), zážitková pedagogika (Erlebnispädagogik), učení se zkušeností a učení se v přírodě (Experiential Learning, Outdoor Learning). Stále pokračuje v hledání nových možností působení aktivit a pobytu v přírodě na člověka s cílem zkvalitňovat jeho život a podporovat jeho rozvoj i zdraví.

O smyslu výchovy v přírodě

Zaměření příspěvku bude sledovat následující témata :

- naše cesta k výchově v přírodě;
- proměny obrazu výchovy v přírodě v teoretických úvahách;
- jsou či byly vůbec u nás některé programy a školy ve shodě s některou z koncepcí;
- má to ještě smysl hovořit dnes o výchově v přírodě.

Václav Pavlík

- montér a revizní technik, záliby: hra na housle v komorním orchestru, recitace
- člen instruktorských týmů na Gymnasionech a Prázdninové škole

RNDr. Tomáš Řehák

Pracuje s dětmi a mládeží od roku 1982, kdy s přáteli založil kryptoskautský oddíl, který v roce 1991 předal (již jako regulérní oddíl Junáka) svému nástupci. Později se k vedení oddílu ještě na dva roky vrátil. Svůj poslední skautský tábor vedl v roce 1995.

Od roku 1990 je členem ústředních orgánů Junáka, v letech 1995-2001 byl odpovědný za vzdělávání činovníků. V roce 1998 založil a od té doby vede skautskou lesní školu Gemini, kterou za 15 ročníků absolvovalo několik set vůdců skautských oddílů a instruktorů vzdělávacích kurzů Junáka. (Jedním z „otců zakladatelů“ a prvních instruktorů této školy byl i Václav Břicháček).

Všechny skautské funkce vždy vykonával jako neplacený dobrovolník, celkem to představuje asi 7 let plného pracovního úvazku. Na obživu si posledních dvacet let vydělává v Městské knihovně v Praze, posledních deset let jako její ředitel.

Chvála opravdovosti

Při výchově v přírodě, na kurzech lipnických, skautských i jiných manévrujeme účastníky do nejrůznějších překážek, u kterých pak – obrazně řečeno – stojíme se stopkami v ruce a kontrolujeme, zda splnili to, co od nich očekáváme. A abychom je k tomu motivovali, vymýšlíme čím dál sofistikovanější programy, čím dál rafinovanější manipulace. A říkáme tomu výchova, vzdělávání, trénink, osobní rozvoj. Právem?

Ing. Antonín Rosický, CSc.

Zhruba půl století působí v nejrůznějších rolích spojených s pobytem a výchovou v přírodě. Patří k zakladatelům Turistického akademického klubu, ale také Prázdninové školy. V obou institucích aktivně působil v mnoha funkcích a rolích. Jeho devízou je kritická reflexe reality, směřující spíš k podstatě věci než k lidem. V současné době stále ještě působí jako vysokoškolský učitel v oboru informatiky, kybernetiky a systémové vědy. Právě pokročilé (advanced) porozumění v obou uvedených disciplínách, které jsou dnes orientovány na lidské poznání (znalosti) a jejich význam v reálném životě, poskytuje rámec uvažování, který přesahuje stávající doktrínu a je mnohem blíže skutečnosti a rostoucí komplexitě stávajícího světa. Jako takové může být inspirativní i v oblasti výchovy v přírodě a odpovídajících, třeba jinak nazývaných, aktivit.

Co váží jedno slovo

Vyprazdňování slov se neomezuje pouze na výchovu v přírodě a není ani záležitostí posledních let. Už v osmdesátých letech jsme několikrát na kurzech Prázdninové školy uvedli pořad Zcizená slova. Účastníci posuzovali význam – tedy důležitost asi pětadvaceti vybraných pojmů, a poté diskutovali jejich obsah. Vysoce byly hodnoceny takové pojmy, jako je přátelství, štěstí a láska, ve spodní polovině tabulky se naopak objevovaly čest a odpovědnost. K uvedení pořadu mne tenkrát vedla myšlenka, abychom si totalitním režimem nenechali vykrádat podstatu fenoménů, které za těmi slovy stojí (které jsou jimi označovány). Skutečnost, že nám hrozí nová totalita, která nemá zřetelné politicko-mocenské pozadí, je jen málo zřejmá. Přispívá k tomu kultura, zaměřovaná za zábavu, všudypřítomná reklama (zneužívající i ideály a iluze) sociálních sítí a v neposlední řadě také internet a další mobilní technologie. Před časem v bakalářské práci jeden z mých studentů tvrdil, že díky facebooku má čtyři sta padesát devět (!) přátel. Nebyli jsme s to se shodnout, kdo je to přítel. A propos, co pro něj znamená, co od něj očekává.

Problém má obecný rozměr a dvě dimenze: Ta první - sémantická - se týká obsahu slov a to, kdo je přítel, lze vyjádřit pomocí slov. Mnohé z nich bychom měli vysvětlovat a k tomu použijeme další slova... Ten skutečný význam - váhu, kterou přisuzujeme, lze vyjádřit jenom činy. Souvisí s druhou - pragmatickou - dimenzí významu, který každý interpretuje na základě svých očekávání s nadějí, že adekvátní skutek uspokojí naše potřeby (fyzické i emocionální). Oba zmíněné aspekty jazyka (slov) jsou spojeny s významným pojmem znalosti. Přesněji znalosti tacitní, nevyslovené, ale také nevyslovitelné, té, která je rozhodující pro volbu slov. Přesněji pro jejich význam či váhu, poměřovanou činy.

Myšlenky před lety uskutečňované na Prázdninové škole dostávaly různá jména, ty nejvýznamnější jsou výchova v přírodě a/nebo zážitková pedagogika. Stále preferuji prožitek před zážitkem, ale... růže by přece voněla stejně, i kdyby se jmenovala jinak. To podstatné je, co si pod oněmi pojmy představujeme, a následně jakými aktivitami je realizujeme. Překvapivě k jejich porozumění poslouží devalvovaná vzdělanost, v naší kultuře omezená na sumu poznatků, prezentovaných ve škole, v procesu vyučování (teaching). Je uskutečňován pomocí slov, jejichž význam používá autor sdělení (pedagog) na základě své tacitní znalosti... Pro lepší porozumění připomeňme, že angličtina pro vzdělání používá pojmy education či schooling, ale pro vzdělanost použije Angličan slova erudition nebo culture.

Nejde o chybu, jednotné číslo postihuje její dynamickou a celostní povahu, kterou nelze bez následků fragmentovat a uložit do slov. Prolínají se v ní představy, o kterých nemůžeme hovořit beze zbytku, nemluvě o hodnotách, jež musí jeden každý prožít. Proces, ve kterém je

taková znalost neustále formována, představuje učení se (learning). Dalece přesahuje školu a jeho podstata leží mimo dosah slov v interakci člověka (jako organismu) v reálném (tedy ve fyzickém světě). Váha slov je dána prožitky, ve kterých je rozhodující empirické vnímání. To je svou podstatou založené na existenci rozdílu, v tomto případě rozdílu emocí libých a nepříjemných pocitů...

Do hry ovšem vstupuje i kultura, ve smyslu soudobé sociologie chápána jako soubor hodnot a významů, sdílených - ale také formovaných - v určité societě. Dnešní kultura, ovlivněná životní úrovní a materiálními vymoženostmi umělého prostředí všemožně omezuje nelibé emoce. Zaštiťuje se pojmem pokrok, aniž by bylo zřejmé, co znamená, a také pojmem welfare, což znamená blahobyt či dobro (ale také sociální stát). Skutečné prožitky jsou nahrazovány požitky a realita, kterou utváří váha slov, klesá s jejím množstvím. Je to přece tak snadné používat slova, která tak málo váží.

Obávám se, že díky té kultuře se vyprazdňují nejen slova, ale spolu s nimi i činy. Právě v tom by měla či mohla sehrát roli výchova v přírodě, tedy proces formování tacitní znalosti v přírodě. Tedy v reálném prostředí, které nelze nahradit pouhými slovy, jež je reálné i v případech hry, která je „kusem života nanečisto“. Je otázka, nakolik si to uvědomujeme, pokud nerozumíme nejen obsahu slov, ale onomu procesu, v němž získávají svou váhu, hodnotu či význam.

Mezi oněmi „zciženými slovy“ se se železnou pravidelností umisťovala pokora a bylo možné jí rozumět jako odporu proti podřizování se jediné vizi... Ve svobodném světě ovšem postrádám druhou rovinu toho slova jako respekt k něčemu, co nás přesahuje. A napadá mě, zda umíme vysvětlit, co rozumíme pod pojmem svobodná vůle. Přesněji co je svoboda a kde, případně zda vůbec má své hranice.

Ing. arch. Michael Třeštík

Původně projektant a expert na urbanistickou akustiku, od roku 1988 na volné noze jako publicista a spisovatel. Za román *Zdi tvé* (1988, 1990, 2009) získal Wolkerovu cenu. Několik let vedl literární týdeník Tvar. Je sběratelem českého výtvarného a užitého umění, autorem a spoluautorem několika kunsthistorických publikací. V současné době řídí internetový obchod s uměním a starožitnostmi eAntik.

Umění vnímat umění

Christinin svět, esej z knihy *Slečny z Avignonu*

Christina jako prototyp hranic citlivosti

Lineární příběh dějin umění

Co bylo do příběhu umění pojato a co nikoli

Hranice citlivosti dějin umění

Hranice citlivosti diváka

Rozprava